

KNIŽNICE AKO VZDELÁVACIE INŠTITÚCIE V ČASE KORONAKRÍZY

MGR. ZUZANA PRACHÁROVÁ

In 2020, libraries faced a major challenge for the first time, when their gates were closed to visitors and users for long weeks due to a coronavirus pandemic. The article talks about how they responded to this challenge, how they worked so that they are not forgotten and especially how they kept in touch with their users.

Keywords: library, pandemic, coronavirus, challenge, online space, social networks, Facebook, Youtube, Instagram

 zuzana.pracharova@snk.sk
 Slovenská národná knižnica,
Martin
 www.snk.sk

Celoživotné vzdelávanie je témou, o ktorej sa dnes hovorí oveľa častejšie než kedykoľvek predtým. Rýchly vývoj spoločnosti totiž prispieva k tomu, že naše poznatky zo školy a vedomosti nadobudnuté v prvých rokoch praxe už nestačia na úspešné fungovanie v prostrediach, ktoré prechádzajú prudkými vedeckými, technologickými a ekonomickými zmenami: Preto je nevyhnutné kontinuálne celoživotné vzdelávanie, ktoré sa týka všetkých odvetví – zdravotníctva, technických, ekonomických, prírodovedných aj spoločenských odborov, a teda i knižničnej a informačnej vedy.

Na Slovensku pomerne zriedkavo, ale vo svete úplne bežne stretávame knihovníkov, ktorí blogujú, vlogujú alebo natáčajú inštruktážne videá a zverejňujú ich na YouTube, aby tak šírili nové poznatky medzi knihovníkmi a odovzdávali ich aj širšej verejnosti.

Blogovanie sa zrodilo v 90. rokoch 20. storočia a spočíva vo zverejňovaní svojich názorov, myšlienok a skúseností na internete v podobe **blogu**. Príspevky autora blogu – blogera – sa zoraďujú chronologicky.

Modernejším variantom sú **vlogy**, ktorých autori – vlogeri – sa nevyjadrujú písomne, ale prostredníctvom krátkych videí, ktoré zverejňujú na rôznych kanáloch, najčastejšie na YouTube. Majú veľa priaznivcov, pretože pre veľkú časť súčasnej populácie je prijateľnejšie sledovať videá než čítať texty. Medzi vlogy môžeme zaradiť krátke inštruktážne videá, humorné videá alebo pravidelné súhrny noviniek.

Aj v knižničnom prostredí poznáme viacero blogerov a vlogerov, ktorí využívajú virtuálnu a rozšírenú realitu na tvorbu inštruktážnych videí. Patrí k nim napríklad Heather Moorefield-Langová, ktorá vytvára inštruktážne videá pre používateľov. Počas svojej dlhoročnej praxe v knižnici sa totiž stretávala s mnohými problémami, ktoré mali používatelia, a preto začala už v začiatkoch svojho profesionálneho pôsobenia využívať všetky dostupné technológie na to, aby vzdelávala nielen ich, ale i samotných knihovníkov. Pri nástupe webu 2.0 prinášala na najlepších webových stránkach online workshopy, nástroje na online prezentácie, databázy, citačné stránky a pod. Keď sa začali používať tablety, smartfóny a iné „vreckové“ zariadenia, zverejňovala informácie o optimálnych aplikáciách, využívaní tabletov a rôznych technologických integráciách v prostredí knižníc. Vývoj prináša stále nové a nové technológie, aplikácie a nástroje na zdieľanie a vzdelávanie, preto je dôležité, aby sa ich knihovníci a používatelia naučili využívať.

Počas tohtoročnej pandémie koronavírusom sa knižnice ocitli v nezvyčajnej situácii. Takmer na dva mesiace zavreli brány pre svojich používateľov a museli pristúpiť k elektronickým službám. Tým sa obmedzili aj možnosti ďalšieho vzdelávania. Boli zakázané všetky hromadné akcie, ako aj plánované semináre a kurzy, ktoré sa spočiatku presúvali na neskoršie termíny, prípadne sa rušili alebo presúvali do ďalšieho roka.

Hoci sa na Slovensku podarilo udržať výskyt nákazy na nízkej úrovni, obmedzujúce opatrenia priniesli výrazný ekonomický pokles a následne požiadavku na šetrenie finančných prostriedkov vo všetkých oblastiach a na všetkých úrovniach, od samospráv až po veľké strategické podniky. Samozrejme, vlna šetrenia neobišla ani rezort kultúry vrátane knižníc. V tejto situácii sa Ministerstvo kultúry SR rozhodlo podporiť knižnice tak, že Fond na podporu umenia inicioval výzvu na predkladanie žiadostí o finančnú podporu pre oprávnených žiadateľov v podprograme 5.1.4 Akvizícia knižníc, kde bola vyčlenená suma 1 mil. € bez potreby spolufinancovania.

Ako sme už naznačili, aktivity knižníc sa presunuli do online priestoru a ich domovskou stránkou sa stal Facebook, Instagram a Youtube, ktoré sprostredkúvali nielen umenie, ale aj vzdelávanie. Na Facebooku sa objavila napríklad iniciatíva Dariny Károvej, ktorej cieľom bolo zmapovať aktivity kultúrnych inštitúcií. Keďže všetky aktivity knižníc a iných kultúrnych inštitúcií nemôžeme v tomto príspevku spomenúť, priblížime si aspoň niektoré z nich.

Slovenská filharmónia uverejňovala na Facebooku streamované koncerty. Na tejto sociálnej sieti vznikol aj online festival plný kultúrnych zážitkov, ktorý mal pomôcť slovenským umelcom počas pandémie. Prebiehali tu najmä koncerty a online rozhovory.

Literárne informačné centrum vytvorilo nový YouTube kanál, na ktorom prinášalo podcasty v cudzích jazykoch aj autorské zápisníky. Pondelky boli venované časopisu *Slniečko* a detským divákovi. Úplne prvým videom v rámci projektu bolo čítanie Jakuba Lužinu, neskôr pribudli dramatizované čítania zo *Školy po škole* a odporúčania detských kníh. V utorok sa na LIC_online objavovalo video s ukážkou z kníh vydaných Literárnym informačným centrom, v stredu a vo štvrtok to boli videozápisníky spisovateľov a prekladateľov; išlo o krátke videopohľadnice rôznych osobností zo sveta literatúry, ktoré informovali priaznivcov o svojich aktuálnych aktivitách.

Hodno spomenúť tiež kino Lumiere, ktoré začalo v rámci projektu *Lumiere doma* streamovať filmy, ako aj spustenie novej česko-slovenskej online videotéky edisonline.sk.

Rovnako pozoruhodné boli aktivity divadiel. Slovenské národné divadlo sa ako prvé presunulo do online priestoru, kde ponúkalo koncerty, autorské čítania, poéziu, záznamy hier a pod. Štátne

divadlo v Košiciach realizovalo svoje aktivity v rámci projektu *Umením skrotiť nudu v online svete*. Upútať aj online divadlo *Haliganda z obývačky*, ktorého predstavenia sledovalo 2 500 divákov. Divadlo sa zapojilo do online čítania autorských rozprávok Romana Sorgera, ktoré si vypočulo 3 000 poslucháčov. Slovenské komorné divadlo v Martine ponúkalo svojim priaznivcom takisto čítanie online a Divadlo Andreja Bagara v Nitre program uvádzaný pod sloganom *Spolu vyhráme*, zahŕňajúci divadelné inscenácie, čítania rozprávok, zábavné aj poučné kvízy a pod. Divadlo Stoka pripravilo scénické čítanie autorských textov popretkávané vlastnými piesňami a Bratislavské bábkové divadlo uverejňovalo seriál videí *Rozprávka spod rúška*. Množstvom akcií zaujalo aj Divadlo scénického umenia Lab. Festival *Konvergenzie* pripravil sériu domácich online koncertov a špeciálny program na Veľký piatok.

Nezaháľali ani galérie, ktoré pripravovali zaujímavé virtuálne prehliadky. Jednou z nich bola virtuálna prehliadka výstavy v galerijnej časti Nástupišťa 1 – 12 v Topolčanoch a nástenných malieb vo verejnom priestore. Galéria umelcov Spiša priniesla online prezentácie rôznych noviniek a nová synagoga v Žiline online vystúpenie Debris Company: Glitch.

Občianske združenie *Tri bodky na ceste* vysielalo na Instagrame takmer každý deň rozhovory so zaujímavými ľuďmi z kultúry spojené s čítaním poézie a prózy.

A čo ponúkali svojim používateľom knižnice? Mnohé z nich reagovali na novú situáciu veľmi pružne a vytvárali pre návštevníkov svojich stránok vlogy a videopríspevky zábavného aj odborného charakteru. Veľká odozva zo strany používateľov i širšej verejnosti potvrdila, že knižnice fungovali v online prostredí veľmi úspešne.

Slovenská národná knižnica, ako aj vedecké a akademické knižnice sa zamerali predovšetkým na vzdialené sprístupňovanie elektronických informačných zdrojov a na metodiky, ako s nimi pracovať. Rešeršné služby poskytovali online a informačné služby prostredníctvom chatu. Slovenská národná knižnica okrem toho prinášala na svojej facebookovej stránke videozápisníky známych osobností. Jej návštevníci tu mohli vidieť Alana Hyžu, kapelu Hrdza, Braňa Jobusa, Dianu Fabiánovú, Barboru Švidraňovú a mnohých ďalších. Priniesla aj elektronické informačné zdroje v rámci národnej licencie do každej knižnice na Slovensku a spustila pilotnú prevádzku online Digitálnej knižnice, kde si

každý mohol a stále môže bez obmedzení prečítať množstvo diel, ktoré nespádajú pod autorský zákon. Na svojom YouTube kanáli sprístupnila videoprezentáciu o Slovanskom múzeu A. S. Puškina v Brodzanoch a množstvo ďalších online aktivít.

Literárne a hudobné múzeum pri Štátnej vedeckej knižnici v Banskej Bystrici zverejnilo na Facebooku súťaž, v rámci ktorej návštevníci stránky každý utorok, štvrtok a sobotu odpovedali na jednu novú otázku. Najúspešnejší súťažiaci získal cenu. Verejné knižnice boli pre svojich používateľov otvorené v online prostredí a prinášali im množstvo zaujímavých aktivít.

Malokarpatská knižnica v Pezinku na sociálnych sieťach zintenzívnila komunikáciu so svojimi používateľmi. Založila si profil na Instagrame a vytvorila YouTube kanál *Knižbaba*, kde pravidelne pridávala videá s čítaním. Ponúkala aj tréningy pamäti, ktoré zorganizovala ešte pred pandemiou. Nahrávky vznikli v rádiu Regina a boli zverejnené na YouTube kanáli. Knižovníčky pripravovali aj recenzie kníh a umožňovali ich online výpožičky. Okrem toho spolupracovali s mnohými umelcami, ktorí sa zapájali do autorského čítania bez nároku na honorár. Oslovili tiež slovenských prekladateľov a známych v zahraničí, a tak vznikli rozprávky v rôznych jazykoch (anglicky, taliansky, francúzsky, španielsky, maďarsky, nemecky, dokonca aj čínsky a japonsky). Na YouTube kanáli majú 163 odberateľov, takmer 130 videí a množstvo prezretí.¹ **Krajská knižnica P. O. Hviezdoslava v Prešove** predstavila projekt *Karanténna knižná výzva*, v rámci ktorej vyzývala používateľov na plnenie rôznych úloh, ktoré sa týkali kníh v domácich knižniciach. Stránka *Karanténnej knižnej výzvy* zaznamenala 791 návštev.² **Krajská knižnica vo Zvolene** priniesla na svojej facebookovej stránke súťaž *Knižničný maratón*, v rámci ktorej tam každý týždeň uverejňovala jednu otázku pre svojich priaznivcov. Víťazi boli odmenení knihou. Okrem toho ponúkala na YouTube kanáli čítanie deťom, tréningy pamäti a tvorivé dielne a na svojej webovej stránke uverejňovala stručné recenzie kníh. **Knižnica pre mládež mesta Košice** ponúkala deťom pobavenie v podobe zábavného zošita vo formáte PDF (každý pondelok a piatok), ktorý im umožňoval zmysluplne tráviť čas, kým nemohli chodiť do školy. Zároveň pomáhal rodičom hravým spôsobom podnietiť u detí záujem o knihy a knižných hrdinov. **Piešťanská mestská knižnica** pripravila online čítania, online stretnutia s ilustrátormi a so spisovateľmi, bábkové predstavenia a rôzne workshopy. **Kniž-**

nica Juraja Fándlyho v Trnave prezentovala tvorbu regionálnych a slovenských autorov pod spoločným názvom *Slovom proti vírusom*. Nechýbalo ani online čítanie deťom.

Množstvo zaujímavých aktivít prinášala svojim používateľom i širšej verejnosti **Mestská knižnica v Bratislave**. Zverejňovala napríklad tréningy pamäti pre seniorov, kvízy a tipy knihovníkov na rôzne tituly, pričom vyzývala používateľov, aby sa nahrali a uverejnili svoje dojmy z prečítanej knihy. Sprístupnila tiež videozáznamy z besied s tvorcami filmov a so známymi hercami (Ladislav Chudík, Emília a Magda Vašáryové, Štefan Kvietik, Táňa Pauhoffová, Ľuboš Kostelný, Tomáš Maštalír). Na aktuálnu situáciu reagovala aj literárno-výtvarnou súťažou *Bratislava, moje mesto 2020*, v ktorej dominovala súťažná téma pre deti a mládež od 6 do 15 rokov pod názvom *Život v Bratislave počas koronakrízy očami školákov*. Súťažiaci mohli odovzdať svoje práce do konca júna 2020. Okrem toho sprístupnila svojim používateľom takmer 9 200 e-kníh, umožnila bezplatnú online registráciu čitateľov, pripravila počúvanie e-kníh pre tých, ktorí mali unavené oči z čítania, ponúkla vypracovanie rešerší na dialku a zabezpečila bezplatné využitie elektronických informačných zdrojov a e-kníh s prístupom odkiaľkoľvek. **Verejná knižnica Mikuláša Kováča v Banskej Bystrici** priniesla literárnu súťaž, e-knihy aj vlastný YouTube kanál a Knižnica Jána Kollára v Kremnici ponúkala e-knihy a čítanie z domu. **Krajská knižnica v Žiline** prezentovala na YouTube kanáli a na Facebooku ukážky pamäťových techník z tréningov pamäti pre rôzne vekové kategórie, autorské čítania s tvorivými dielňami, odborné prednášky o významných slovenských osobnostiach, prednášku pre maturantov na tému *Beatnici*, rozprávanie o poézii pre mladých a mnoho ďalších zaujímavých videí. **Verejná knižnica Michala Rešetku v Trenčíne** sa tak ako iné verejné knižnice zamerala na také aktivity, aby svojim používateľom spríjemnila pobyt doma. Zdarma sprístupnila e-knihy, pre detských čitateľov a ich rodičov uverejňovala na Facebooku v týždenných intervaloch kvízy, hádanky a tvorivé dielne, sprostredkovala autorské čítanie Júliusa Belána a regionálnej spisovateľky Silvie Havelkovej, online pokračovala v realizácii podujatia *Deň ľudovej rozprávky* a vyhlásila dve literárne súťaže – pre dospelých 28. ročník súťaže *Studňa sa tajne s dažďom rozpráva* a pre deti *Píšem, píšeš, píšeme*. Okrem toho sprostredkovala priamy prenos z podujatia *Povedz mi čo čítaš...*, ktorý je v archíve YouTube kanála knižnice, a oslovila známe osobnosti s otázkou, ako

vyzerajú ich dni počas pandémie a ktoré knihy si v tomto období prečítali. Ich odpovede boli spracované v reportáži, ktorú uverejnilo regionálne periodikum *MY Trenčianske noviny*. Reportáž sa objavila aj na webovej stránke knižnice. **Tribečská knižnica v Topoľčanoch** pripravila v online prostredí takisto viacero zaujímavých podujatí, či už čítanie z knihy Kristy Bendovej *Ako Jožko Pletko poplietol si všetko* alebo Gabriely Futovej *Nezblázni sa mamička*, zdramatizovanú ľudovú rozprávku *Bez práce nie sú koláče* alebo online kvíz pre deti pod názvom *O Šalamúnov poklad*. Virtuálnej podoby sa dočkala aj *Osmijankova literárna záhrada*, ktorá je v tomto období inštalovaná v Tribečskej knižnici v Topoľčanoch.

Prezentované aktivity sú len zlomkom toho, čo sa skutočne dialo v knižniciach počas pandémie v jarných mesiacoch tohto roku. Aj napriek ťažkej

situácii, v ktorej sa knižnice ocitli (znížené príjmy od zriaďovateľov a následné zníženie finančných prostriedkov pre knižnice), ministerka kultúry SR Natália Milanová na stretnutí so zástupcami samosprávnych krajov uviedla: „*Kultúra sa ocitla vo veľmi neľahkej situácii. Chcem vás preto povzbudiť a vyzvať k tomu, aby ste v čo najvyššej možnej miere prispeli k ochrane kultúry vo svojich krajoch a zachovali čo najviac dotácií pre túto oblasť.*“³ Môžeme len dúfať, že obmedzenie finančných príspevkov pre knižnice neovplyvní odborné, vzdelávacie a komunitné úlohy knižníc na Slovensku do takej miery, aby utrpela kvalita poskytovaných služieb. Knižnice boli, sú a snáď aj naďalej budú studnicami poznania, vzdelania a kultúry, komunitnými centrami, ktoré zohrávajú dôležitú úlohu v sociálnom a kultúrnom živote jednotlivca i každej komunity.

POZNÁMKY

¹ Stav k 13. 5. 2020

² Stav k 13. 5. 2020

³ Ministerka kultúry SR rokovala so zástupcami krajov. *Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky* [online]. 2020 [cit. 2020-05-29]. Dostupné na: <http://www.culture.gov.sk/aktuality-ministerstva-kultury-36.html?id=2140>

LITERATÚRA

MOOREFIELD-LANG, Heather. Taking Your Library Instruction to YouTube. *Library Technology Reports*, vol. 55, no. 5, 2019, p. 17+. Gale Academic OneFile, <https://link.gale.com/apps/doc/A593803030/AONE?u=ekon&sid=AO-NE&xid=978e8e52>. Accessed 26 Mar. 2020.

Spúšťame LIC_online. Literárne informačné centrum [online]. Bratislava 2020 [cit. 2020-05-13]. Dostupné na: https://www.litcentrum.sk/clanok/spustame-liconline?fbclid=IwAR06vk_IebvhCJiAq-VfGG3QxsDMO2Hpwfb-N18PUpgvE24AJTJbZCRuI0Cc

Zachráňme kultúru. Facebook [online], 2020

TIP REDAKCIE:

FELDEKOVCI: Spolu to zvládneme

Dostupné na: <https://www.facebook.com/204771246349087/videos/239925600757396>

